

kenen te laten reizen in burgerkleding. Er werden bij die bezoeken inzichten uitgewisseld, maar geen vertrouwelijke gegevens¹ en er werden ook geen afspraken gemaakt en toen in juni '39, bij het stijgen van de spanningen zowel in Europa (Hitler had op 15 maart Praag bezet en Engeland had Polen vervolgens een veiligheidsgarantie gegeven) als in Azië (Japan was met Duitsland door het Anti-Komintern-verdrag verbonden² en drong steeds dieper in China door), door de Engelsen en Fransen in Singapore een conferentie werd belegd over de militaire situatie in Zuidoost-Azië, ging Nederland op een uitnodiging om waarnemers naar die conferentie te sturen niet in. Ook de Verenigde Staten lieten dat na.

★

Er was inmiddels in beginsel besloten tot een aanzienlijke versterking van de vloot.

In '36 was de 'De Ruyter' in dienst gesteld en er was toen ook, aangezien Japan steeds aggressiever optrad, komen vast te staan dat aan de 12 torpedobootjagers en 18 onderzeeboten in Indische wateren twee z.g. flottieljeleiders zouden worden toegevoegd (d.w.z. schepen die groter waren dan torpedobootjagers maar kleiner dan kruisers) waarvan één, de 'Tromp', al in aanbouw was. Hoe nu verder te gaan?

Het aantal voor de Marineluchtvaartdienst aan te schaffen vliegboten werd eind '38 op 78 gebracht en toen werd met instemming van de Kamers ook besloten, de oude 'Java' te vervangen door een moderner schip (dit werd de 'Jacob van Heemskerck') – eind '38 evenwel werd in Nederland door enkele jongere marine-officieren, onder wie luitenant-ter-zee eerste klasse J. F. W. Nuboer, leraar aan de Hogere Marine Krijgsschool (en spoedig directeur daarvan), het plan opgesteld om aan

¹ Wèl was de Engelse *Air Officer commanding in the Far East*, *Air Vice Marshal* Arthur Tedder, in juni '38, toen hij Java bezocht (hij sprak er o.m. met de commandant-Zeemacht en de commandant van het Knil), 'in de gelegenheid gesteld', aldus in maart '39 de Nederlandse gezant te Londen, 'te zien wat hij wilde.' (brief, 18 maart 1939, van de gezant te Londen aan de min. van buitenl. zaken, IC, 81 091). ² Inzake het Anti-Komintern-verdrag legde van Kleffens in oktober '43 een die dag door hem gedane mededeling vast: 'dat de Japanners in 1937 . . . tot vier keer toe geprobeerd hadden ook ons daarin te betrekken, wat wij met grote beslistheid hadden afgewezen.' (van Kleffens: 'Dagboek', 18 okt. 1943 (RvO)).